

ACC. N:R M. 15684:1-7.

Landskap: Småland Upptecknare: Arthur Levinsson, Hestva *lanttv., f. 1903 i Överyd*
Härad: Mo Berättare: olika personer; se uppteckn.!
Socken: Överyd m. fl. Berättarens yrke: _____
Uppteckningsår: 1961 Född år _____ i _____

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Lokal- och personhistoria. s. 1-7.

LUF 117

1/12-61

Skriv endast på denna sida.

Naturföreteelser av sådan art som det frågas om känner jag inte till LUND
Fornminnen.

Fornminnen förekommer här på flera ställen det är stensättningar som benämnes dommarringar. Säggen berättar att forntida dommare och hans nämndemän där satt på dessa stenar och avkunnade sina domsslut. På senare tid har också upptäckts en gammal kyrkogård som skulle datera sig från digerdödens tid den är belägen vid Gusjöns norra ände, någon kyrka eller annan bebyggelse har man ej funnit i dess omedelbara närhet. Man gissar på att det var dem som dog under farsoten som begravas här, marken är sandig och lätt att gräva uti, det kan också vara en massgrav från något krigsslåg, eftersom på platsen ligger nära Nissastigen vilken från första början anlades av en Dansk krigshär som från Halmstad drog upp till Jönköping. Någon utgrävning har inte förekommit. Spökerier och trolltyg nog har jag hört en hel del sådant, dock inga som står i samband med någon kyrkogård eller de där begravda. Men något skall jag berätta av vad jag hört. Min Farfar Svening Pettersson född i Stengårdshult 1838 berättade en händelse från den tid han var fyra år enligt följande. Hans mor var på besök i en annan gård och han och en hans några år äldre syster skulle mot kvällen gå och möta henne. När de kom utanför gården och skogen började fick de se en skinande vit

huf 117

Stengårds-
hults m. No ha

2)

ACC. N:R M. 15684:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

kvinnoskepnad som gick där och när hon varnade barnen kom hon emot dem och sa att hon skulle taga dem, farfars syster började genast springa men farfar stod kvar en stund för som han sa han hade aldrig sett något så vackert i hela sitt liv, men när hon kom nära vände även han om och började springa och då klappade hon i händera och skrattade så det ekade över hela skogen, hans tro var att det var skogsrået eller som hon också kallades skogsfrun eller bergafrun, andra liknande historier har jag hört, men ingen som jag hört direkt av den som skulle sett det mer än vad jag här berättat efter min farfar. Jo jag kommer nu ihåg en berättelse men den är från Västergötland närmare bestämt Grimsås sagesmannen heter Tobias Ekdal som är i samma ålder som jag. Han berättar följande. När jag var en liten parvel skulle jag gå ut på gårdet till far och mor som voro där och tog av säd när jag kom till ett stenrös kom det ut en liten man och han var klädd så som tomtarna utmålats, jag hade då aldrig hört berättas om tomtar och sådant, men jag blev rädd och började gråta och då vände figuren och försvann in i stenröset igen. Självt har jag upplevat en händelse som jag ej kan förklara. Det var mitt på dagen på sommaren. Jag stod i köket och tittade ut genom fönstret över vägen som går strax förbi, då fick jag på 250m avstånd se ett hästfordon komma mot vår gård, hästen var svart

*Grimsås
Västergötl.*

3)

ACC. N:R. M. 15684:3.

gä

med en stjärna i pannan men lasset som den drog stort och besynnerligt ut varför jag tillkallade min mor och en jungfru båda kom dit och besåg det hela men strax därpå försvann ~~det~~ det hela för våra häpna ögon, någon förklaring på det hela har vi aldrig kunna få.

Kyrkan och kyrkogården

Ja det är inte mycket som jag kan besvara på de flesta frågorna vet jag ingenting. En kyrkklocka som ringt för högt har jag hört om. Min mor som var född i grannsocknen Åsenhöga hade hört berättas följande. Nya kyrkklockor skulle gjutas där. Under arbetet fick mästaren resa därifrån, en tid och gesellen gjöt själv en klocka när den var färdig kom det en blodsdroppe från klockans kläpp, då säger gesellen detta blir min död. När mästaren kom åter och fick se klockan vart han mycket arg och gesellen fick försvinna därifrån, klockan hade en mycket vacker klang men för hög och fick göras om. Norra Hestra som är grannförsamling till min församling Öreryd har ett berg som heter Isaberg i detta berg berätta sägnen bodde en jätte som var illa berörd av kyrkorna som uppförts i dels Stengårdshult och dels Åsenhöga han skulle kastat sten på båda, Stengårdshults kyrka kastade han förbi och till Åsenhöga nådde han ej fram, stenarna finnes att beskåda märken finns som efter fingrar på båda stenarna.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND*Åsenhöga om
Mo tid.*

4)

Sägner om kyrkklockor som försvunnit har jag hört flera. Sålunda berättas det om klockor som under ofredstid sänkts i sjöar eller grävts ner i jordkullar men som skulle trolldas så att ingen kunde taga fram dem utan någon viss ritual.

Bebyggelse och byliv.

Innan storskiftet utfördes i den by jag bor låg samtliga hus på en plats mitt i byn. Varje gårds åkrar och ängar har sedan gammalt sina namn, en del synes vara uppkallade efter den bonde som uppodlade dem. Samfälligheter finnes ännu i form av skogsmark den tillkom på så vis att det fanns gemensamma kvarnar och även tillkom längre fram sågverk för husbehovssågning då undantogs ett markområde omkring dessa där var och en hade sin del alltefter det mantal som hans gård innehöll. Nog kan man nog här tala om försvunnen bebyggelse. Runt byarna låg en anseelig mängd torpställen som försvunnit många under min tid. Jag skall här namnge så många jag minnes här omkring.

Björnåsen, Berget, Elmåsen, Skörrydet, Kvaståsen, Husbacka, Hallåsen, Hjulas, Furuberget, Tigerhof, Bränningen, Pontabo, Busabo, Johansbo, Maa, Källåsen, Rydet. Enda torpet som ännu är i bruk bebos av en 84 årig man stället heter Långevik och ligger vid Vallsjön sydost om Ulvestorp i Öreryds församling. Vid detta torp möts flera gränser, här möts Skara och Växjö stift, Mo och Västbo härad, Södra Mo och Gnosjö kommuner

5)

Öreryds- Källeryds och Åsenhöga församlingar. För längesedan gick här också gränsen emellan Sverige och Danmark. I en ö ej långt från detta torp sägs en skatt vara begravnen det skulle skett under forntida krig, utgrävningar synes ha företagits men ingen har funnit något. Öster om detta torpställe på Hyltans marker i Åsenhöga församling, finnes kvarlämningar efter en forntida byggnad som benämndes Örbyhus, sägnen berättar att Örerydsborna dit forslade kreatur och bohag när Danskarna drog fram genom Öreryd. Spökerier har jag ju delvis behandlat i föregående om det kan hänföras under den katogorien kanske inte. Just här har det varit sparsamt med spökerier, Men i Åsenhöga församling förekom i min ungdom under några år mystiga händelser men som sedan försvann. Min Morbror som är i Åttioårsåldern Levin Larsson Gunilstorp såg en del, bl.a. berättar han hur han och hans svärfar en vinterkväll ganska sent kom från gnosjö på väg till hemmet det var kallt och månsken. När de kom till en by som heter Mjöhult fick de se en häst springa i snön på åkrarna utmed vägen de stannade och försökte fånga den men det gick inte varför en av dem gick fram och sade till på den närmaste gården där invånarna redan gått till vila, men där saknades ingen häst hästen sprang på åkrarna när de fortsatte mot hemmet. Dagen

*Gunilstorp i
Åsenhöga m.
No-hed.*

6)

efter gick morbrors svärfar dit ut och skulle höra vems häst det var, men när han kom dit där de sprungit och försökt att fånga den på natten fanns ~~spår~~ endast deras egna spår några spår efter någon häst eller annat djur fanns inte.

Kungabesök. Drottning Krestina skall på en resa ha övernattat i Öreryds kyrkby. Vår nuvarande Kung har också besökt Öreryd. Dessa Kungliga besök är de enda kända. Men i angränsande församling Källeryd hade Karl den tolfte ett jaktlott detta förstördes av en brand omkring 1920, det är väl möjligt att han kanske då utsträkte sin jakt till vår församling också men någon sägen därom finnes ej.

Personer:

Några mera bemärkta män vare sig till det bättre eller sämre kan man ej draga fram från Öreryds församling. Däremot i grannförsamlingen Källeryd där Nissafors Fidekommiss fanns vilket hade underlydande gårdar även i Öreryd och i många andra kommuner långt utanför Källeryds gränser, men huvudgård och slottet fanns i Nissafors. Men jag känner inte till kanske Folklivsarkivet har någon som lämnar uppgifter från Källeryd? Jag skall därför bara nämna något därom. Fidekommisset försåldes och utstycades omkring 1940-50. Många Adliga släkten innehade fidekommisset varav kan Nämnas Anders Duréll nej Magnus Duréll var det, Krister Horn. Hovmarskalk Löwenskiöld

*Källeryds m.
No hel*

7

ACC. N:R M. 15684:7.

den som innehade fidekommisset vid dess upplösning var Baron Erik Lejonhuvud. Ja nu har jag gått igenom och besvarat vad jag kunnat, hoppas att något kan vara av värde, jag vore tacksam om Ni ville meddela mig vad jag har mina närmaste upptecknare, jag känner ju till en del från grannförsamlingarna men har Ni upptecknare även där är det ju ingen mening att nedskriver från dessa, då blir det bara kaka på kaka.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Ans.
12/1261
SBL